

OM DELTAGELSE OG OM AT BO FÆLLES

Bygge- og bofælleskab som byggesten i
balanceret byudvikling

INDHOLD

RELEVANS	5
PROBLEMSTILLING	7
KONTEKST	13
BOFÆLLESSKAB	19
BYGGEFÆLLESSKAB	21
VISION	29
METODE	33
FUNKTIONER OG RUM	35
AFLEVERINGSFORM	37
NOTER	38
LITTERATUR	39
PUBLIKATIONER	40

AFGANGSPROGRAM
STUDERENDE
STUDIENUMMER
UNIVERSITET
INSTITUT
PROGRAM
VEJLEDERE
FORSIDEBILLEDE

forår 2023
Magda Kasprzak
180273
Det Kongelige Akademi
Bygningskunst og Teknologi
Bosætning, Økologi og Tektonik
Lin Kappel og Søren Nielsen
Bofællesskabet Skråplanet
fra skraaplanet.com

KØBENHAVN SET FRA SYDHAVNEN I 1962

RELEVANS

Demografiske ændringer og galoperende urbanisering har præget europæiske storbyer i de seneste par årtier. I dag bliver de derudover udfordret af klimakrisen, der tvinger byer ind i en overgang aldrig oplevet før. Som centrum for stadig stigende befolkningskoncentration, produktion og forbrug er byer årsagen til de problemstillinger vi står over for i dag. Samtidigt gemmer de også på den innovative evne til at overvinde dem.

Længere levetid, færre fødsler, aldrende befolkning, mindre husstande og stigende befolkningstal medfører en række konsekvenser som mangel på billige boliger, stigning i segregation og social ulighed, dårlig adgang til sociale ydelser og dalende mental sundhed med større og større ensomhed på tværs af generationer.

Kvaliteten af det byliv vi skaber afhænger af det omsorg vi former og transformerer vores byer med. Vi bliver nødt til at tilgodese den moderne byudviklings udfordringer og handle derefter for at kunne holde vores byer attraktive og sunde at bo i. Dette kræver bl.a. nye former for organisering.

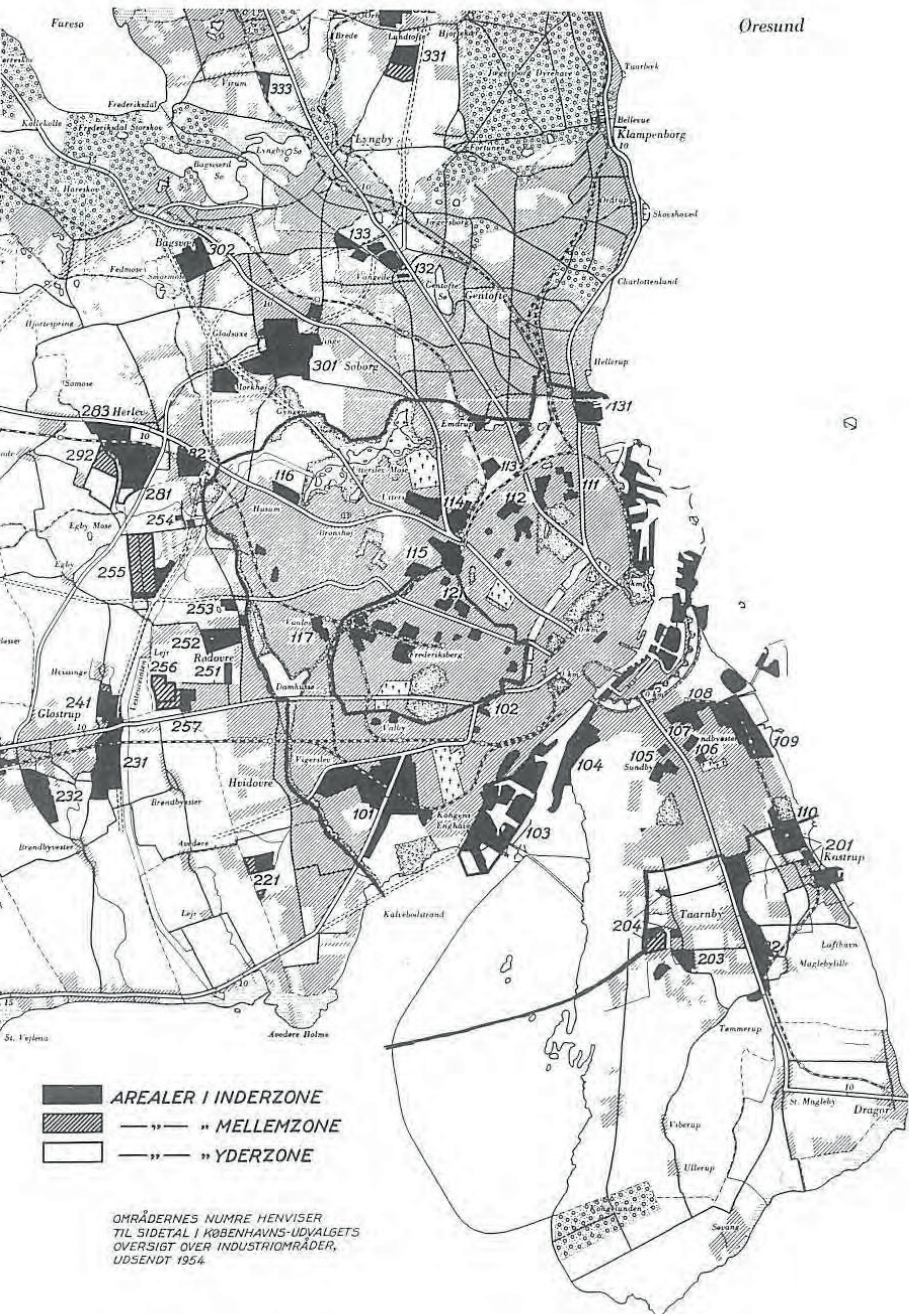
PROBLEMSTILLING

UNERSØGELSER AF SKALAMISFORHOLD OG MONOTONE FACADER I TIDLIGERE INDUSTRIOMRÅDER: NORDØST AMAGER, NOKKEN, SYDHAVNEN

I 2045 skal befolkningstallet i Region Hovedstaden ramme 200.000 indbyggere. (Region Hovedstaden 2021) Samtidigt oplever København en krise i byplanlægningen, hvor boligsituationen spiller en betydelig rolle. Størstedelen af nybyggeriet i byen er boligbyggeri, men Europas mest beboelige by er blevet en af de dyreste at bo i. Profitdrevne developerudviklede standardløsninger og monokultur er årsagen til manglen på alsidige boligtyper, rumlig diversitet og gentrificering. (Andersen og Møller 2021) Fremtiden kalder på nye boformer, der imødekommer variation af nye familiestrukturer, husstandstørrelser, socialt udsatte og ældre borgere samt deres behov og hurtigt skiftende livsforhold. I Københavns Kommuneplan sættes det som et mål for fremtidig byudvikling. (Københavns Kommuneplan 2019)

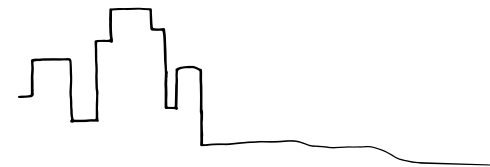
Men alligevel, det man møder i de fleste nybyggede boligområder er karakterløs kassearkitektur, der skaber ubalance i bymassen. Skalamisforhold og ensartet stoflighed opleves især i de engang mere identitetsfulde bydele som tidligere industrivarterter, havneområder, jernbanearaler og mødesteder mellem by og grønne områder. I dag bygger man der splinternye høje glatte huse, der ofte forholder sig hverken til områdets historie eller oprindelige karakter. Fortætning af byvævet og opførelse af nye boliger kræver grundig planlægning og skal i stedet helst prioritere genanvendelse af uudnyttede industrigrunde, funktionstømte bygninger eller ubrugte byggrunde (Boligministeriet 2021). Det er også afgørende at sikre et modspil af organisk taktilitet, åbenhed og vis tilfældighed for at skabe blandede byer, som alle kan spejle sig selv i.

HISTORISK KORT OVER AREALANVENDELSE I KØBENHAVN I 1954.

Et bud på at adressere denne problematik er bygge- og bofællesskaber, der som alternative boformer kan udfordre bystrukturen og den ofte monotont og homogent byggeri.

Dette afgangprojekt er et forsøg på at modvirke de tidligere nævnte tendenser og undesøge hvordan åbne og varierede arkitektoniske rammer kan understøtte trivsel af mangfoldige fællesskaber og dannelse af sociale relationer på tværs af boliger, men også matrikler. Mange bykvarterer er nemlig mangfoldige i sagens natur, fordi flere beboertyper bor i det samme område, men få af dem lykkes med at bygge bro mellem de forskellige grupper. Denne bro drømmer jeg om at lægge op til i projektet.

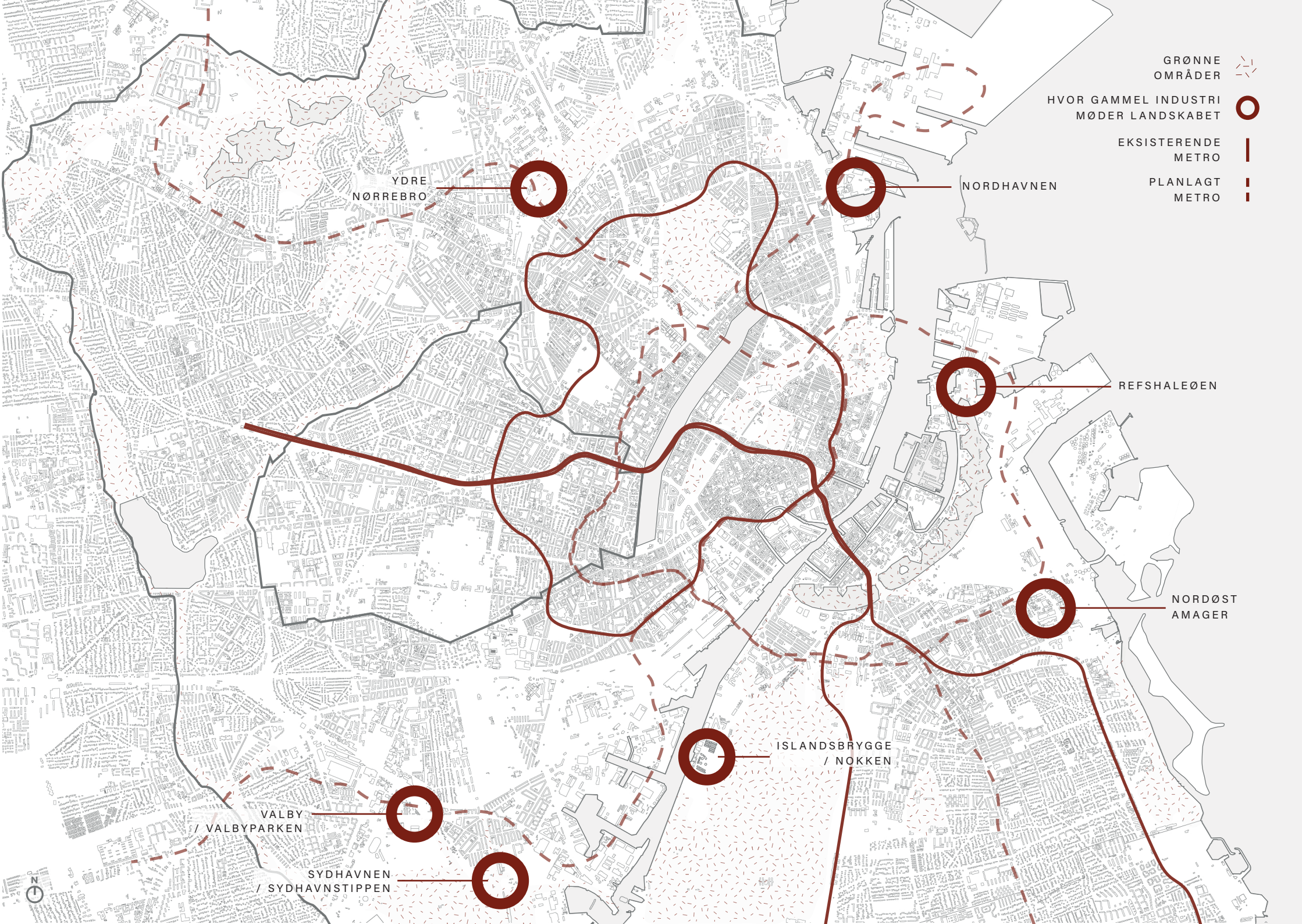
NORDØRST AMAGER

NOKKEN

SYDHAVNEN

GRØNNE
OMRÅDER

HVOR GAMMEL INDUSTRI
MØDER LANDSKABET

EKSISTERENDE
METRO

PLANLAGT
METRO

YDRE
NØRREBRO

NORDHAVNEN

REFSHALEØEN

NORDØST
AMAGER

ISLANDSBRYGGE
/ NOKKEN

VALBY
/ VALBYPARKEN

SYDHAVNEN
/ SYDHAVNSTIPPEN

DET GRØNNE MØDER DET GRÅ VED KYSTEN I NORDØST AMAGER

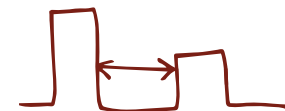
KONTEKST

PÅ KANTEN MELLEM DET GRØNNE OG DET GRÅ

På kanten mellem det grønne og det grå - naturområdet og tidligere industri kvarter - ender byen og bliver til landskabet: havet, parken, engen. Denne overgang har et stort potentiale, som jeg gerne vil udnytte og forsøge at afspejle i projektet. Placeringen mellem industri og grønne områder skaber interessante kontraster, som jeg gerne vil placere mit bygge- og bofællesskab iblandt.

Kontrasterne i de områder opleves i dag mere end nogensinde, fordi byen spræder sig og opsluger tidligere overgangszoner, som strandhytter eller kolonihaver. Da vores byer var lavere, var de små huse en tilstrækkelig mellemlid, der forbandt by og landskab til en sammenhængende krop. I dag, når vi bygger højere, har vi behov for at gentænke de overgange vi skaber.

REGISTRERING AF OPRINDELIG STOFFLIGHED OG KARAKTER I DET GAMLE SYDHAVNEN

SYDHAVNEN

I Københavns Sydhavn finder man stadig steder, hvor de spring ikke er så tydelige endnu, men allerede i gang med at opstå. Åbning af ny metroforbindelse i området kommer sikkert til at intensivere fænomenet. Den skal binde det gamle og det nye Sydhavnen sammen.

Kvarteret har igennem tiden huset havneindustrien ved holmene og på den anden side af Sydhavngade almene boliger Frederiksholm med karakteristiske boligkarréer til havnearbejdere - det gamle Sydhavnen. Bag godsjernbanen mod syd grænser kvarteret op til naturområdet Sydhavnstippen. Den grønne halvø blev skabt igennem tiden ved opfyldning af havet med jord og byggeaffald, der stadig er synlige igennem vild og blomstrende bevoksning.

I dag er Sydhavnen i intens udvikling. De gamle havnefunktioner bliver erstattet af moderne og ofte monotone erhvervs- og boligbyggerier på Teglholmen, Sluseholmen og Enghave Brygge - den nye Sydhavn. Den oprindelige arbejderklasse bliver skubbet ud af området til fordel for dem, der kan betale den stadig stigende husleje. Diversitet i befolkningssammensætningen forsvinder fra Sydhavnen. (KK 2015) Snart skal der også bygges nyt ved Stejlepladsen. Herfra er der ikke langt til selvbyggede områder ved Fiskerihavnen og Enghave Kanal. Husene er her stadig opført i træ og danner en collage af genbrugte materialer og rå stemninger. Men hvor længe endnu?

I det gamle Sydhavnen på den ene side af Karens Minde Kulturhus har man lige opført et helt nyt plejehjem uden udtryk. På den anden side ligger der monstrøse bilforhandler og fabrikvolumener og midt i det hele, omkranset af mellemhøj karrebebyggelse, kolonihaveforeninger med en næsten glemt grund ved Thomas Koppels Allé 17.

GRUNDEN VED THOMAS KOPPELS ALLÉ 17. SKRÅFOTO.
KØBENHAVN SV. 2021-2023

THOMAS KOPPELS ALLÉ 17

Man ankommer til grunden langs Thomas Koppels Allés evig promenade, der begynder ved Børnernes Dyremark og Karens Minde. De omkringliggende kolonihavehuse er ikke-varige og bliver brugt primært som helårsboliger. Kommunen har kvalificeret området som permanent boligområde. Helt nede mod vest møder man en klynge af sortbeklædte andelsrækkehuse Vildrosen - et af de første forsøg på at bygge billige boliger til at betale i København efter finanskrisen i 2008. Længere mod syd ligger en bådeforening, der husker tider inden godsjernbanen blev anlagt, landet sluttede lige om hjørnet og vandet gik helt hertil. Til venstre, bag træer og buske, finder man grunden med et semitemporært autoværksted og en pumpestation. En gang kaldte man alléen Pumpehusvej.

Autoværkstedet har været her siden 1960'erne. En collage af skure, containere, træ og metaller danner stedets rå karakter. Den lukker sig dog ret meget om sig selv. Værkstedet grænser direkte op mod pumpestationsgrunden, der har eksisteret her siden starten af 1900-tallet. Det nuværende anlæg blev opført i 1952. Elegant murstensbygning med høje buede i toppen vinduer. På nabogrunden mod øst ligger Netværket - centrum for misbrugbehandling.

Forklaringen på, at der ikke er blevet bygget mere permanent her kan være mistanker om jordforurening, der er ret høj i hele området. Grunden er ejet af Københavns Kommune, men blev ikke omfattet af den lige afsluttet områdefornyelse i Sydhavnen. Jeg ser dog en stor potentiale i at udvikle på stedet, der kommer til at skabe et nyt lag i den særlige collage af boformer. Jeg ønsker at transformere grunden til et bygge- og bofællesskab og samtidigt skabe kontinuitet med historien ved at etablere et åbent værksted, der kommer til at binde de forskellige husstande sammen.

BOFÆLLESSKAB

Bofællesskab er en boligform, oftest med fælleslokaler, hvor beboere frivilligt er indgået en vis grad forpligtende fællesskab. Man skelner mellem *kollektive bofællesskaber*, hvor én bolig deles af flere personer, der ikke har fælles husstand, og *individuelle bofællesskaber* med 3 eller flere individuelle boliger og nogle fællesfaciliteter. De kan realiseres i mange ejerskabsformer, f.eks. andelsforening eller ejerforening. (Sollien 2021. 5-6)

Bofællesskaber har været en populær boligform i Danmark siden 1960'erne og anses som en danskudviklet måde at bo og leve på. De adskiller sig fra andre kollektive boligformer ved at de bliver udviklet af eller i tæt dialog med kommende beboere, der danner et fællesskab inden de flytter ind og har indflydelse på indholdet og udformningen af de fysiske rammer. De deltager aktivt i hverdagsopgaver og vedligeholdelse af bebyggelsen og ofte løser udfordringer i fællesskab. Det sociale spiller nemlig en væsentlig rolle i dannelsen og daglig liv her. (Andersen 2021. 15-17)

De fleste bofællesskaber har ambition om at skabe bæredygtige rammer i forskellige udgaver, enten i form af social bæredygtighed, miljømæssig bæredygtighed, økonomisk, byggeteknisk eller processuel bæredygtighed. Der findes bofællesskaber, der fokuserer på en bestemt type fællesskab, f.eks. seniorbofællesskaber, men der findes også de, hvor mangfoldig sammensætning af beboere er efterspurgt. De er ofte indstillet på at dele plads og ressourcer mellem beboere og forbruger derfor ofte mindre på mindre areal. Mange bofællesskaber har eksperimenteret med miljøvenlige byggematerialer og alternativ energi. (ibid. 17-19)

TINGGÅRDEN. VANDKUNSTEN. HERFØLGE 1978

BYGGEFÆLLESSKAB

Byggefællesskab er en boligform, hvor en gruppe af borgere går sammen om at udvikle og opføre deres boliger på eget initiativ og uden en klassisk udvikler. Byggefællesskab er en form for selvbyg og bliver efter opførelsen oftest omformet til et almindeligt bofællesskab. Det kan dog også blive til en ejerforening, grundejerforening eller andelsboligforening, der ikke er et bofællesskab. (Andersen og Møller 2021. 96-109)

I Tyskland har denne form for fællesorganisering eksisteret siden 2000'erne under betegnelsen *Baugruppe*, *Baugemeinschaft* eller *Bauherrengemeinschaft*. I Holland bliver 20% er nybyggeri opført efter denne model, der kaldes *Zelfbouw* (selvbyg). Der findes nogle få danske eksempler, der til en vis grad realiserer modellen, men der mangler stadig en samlet strategi for denne boligform herhjemme. De største udfordringer kan opstå i forhold til finansiering og boliglån for lignede projekter. (ibid.)

Byggefællesskaber kan være med til at skabe og fastholde blandede byer, mere arkitektonisk kvalitet og mangfoldighed samt bedre rammer for lokale fællesskaber og forankring. De er alternative demokratiske former for organisering, hvor flere aktører går sammen om udvikling og opførelse af boligarkitektur, der kan være med til at løse aktuelle problemstillinger inden for sundhed, klima og social bæredygtighed. (ibid.)

Byggefællesskaber giver de kommende indflyttere større indflydelse på deres egen bolig end i de generiske løsninger, som vi ser i dansk boligbyggeri i dag, og dermed også større involvering.

FÆLLESBYG KØGE KYST. VANDKUNSTEN. KØGE 2017-2021

COLLAGEAGTIG UDTRYK AF ZELFBOUW. LANXMEER.
CULEMBORG. HOLLAND

Der følger en række fordele både for beboere og kommuner med oprettelsen af byggefællesskaber:

FORDELE FOR BEBOERE

- + **FÆLLESSKAB:** byggefællesskaber er ofte et godt udgangspunkt for dannelse af yderligere fællesskaber blandt beboere, der igennem fælles planlægning, vedligeholdelse og ansvar lærer hinanden bedre at kende. Det fører til stærkere relationer og bedre omsorg blandt fællesskabets medlemmer og dermed også mindre ensomhed, højere livskvalitet og bedre helbred (Sollien 2021. 3)
- + **EJERSKAB:** aktiv deltagelse i planlægningen og udførelsen af eget bolig skaber større ejerskab over de fysiske rammer og det nærmiljø de kommer til at indgå i, hvad bidrager til større tryghed i området (ibid.)
- + **PRIS:** ved aktiv deltagelse og ved at undgå fordyrende mellemlid kan byggefællesskaber udføre byggeriet betydeligt billigere end hvis en traditionel developer skulle stå for det (ibid.)
- + **BÆREDYGTIGHED:** forstået som åbenhed over for alternative og ofte mere bæredygtige byggematerialer og løsninger samt mindre boligareal og dermed energibesparelser, men også som social bæredygtighed, hvor det forpligtende fællesskab er med til at løfte socialt ansvar i gruppen (ibid.)

SELVBYG I FISKERIHAVNEN, KØBENHAVN SV.

FORDELE FOR KOMMUNER

- + **MANGFOLDIGHED:** byggefællesskaber spiller en rolle i at skabe mangfoldige boligområder med forskellige ejeformer og befolkningsgrupper, der samles om et fælles mål, som f.eks. økologi eller at bygge billigt (Sollien 2021. 3)
- + **VARIATION:** de bidrager til arkitektonisk variation ved at give mere plads til eksperimenter og nytænkning end hvad der ellers vil være ved developerudviklet byggeri, hvor fokus ligger på at sælge flest mulige boliger (ibid.)
- + **ROBUSTHED:** boligformen tiltrækker engagerede og ressourcerstærke beboere med fælles motivation, der brænder for det samme og understøtter hinanden og dermed har mindre behov for eventuel hjælp fra kommunen. De giver ofte noget tilbage til lokalområdet i form af aktiviteter, virksomheder eller deltagelse. (ibid.)
- + **FLEKSIBILITET:** byggefællesskaber accepterer ofte mindre attraktive byggegrunde og kvarterer og på den måde er de med til at løfte kvaliteten i områderne (ibid.)
- + **GENANVENDELSE:** bygge- og bofællesskaber kan være en måde at genanvende og programmere nedlagte ejendomme og uudnyttede bygninger både på landet og i byerne (ibid.)

AUTOVÆRKSTED VED THOMAS KOPPELS ALLÉ. KØBENHAVN SV

ETABLERINGSPROCES

(...) det, at husejerne i fællesskab danner et selskab og bygger husene, ligesom fortidens "byggeföreningshuse", men med medindflydelse allerede på projekteringsstadiet.

JAN GUDMAND-HØYER

Bygge- og bofællesskab starter ofte som en uformel og frivillig gruppe af deltagere, der melder sig ind og i fællesskab går i gang med AT UDVIKLE en fælles forståelse for hvordan de vil bygge, drifte og bo. (Sollien 2021. 6).

For at finde en byggegrund bliver gruppen ofte nødt til at gå på kompromis for ikke at konkurrere med kommercielle udviklere og investorer og derfor vælger de tit mindre attraktive grunde. (Andersen 2014. 12)

Når de har fundet en grund de kan bygge på, indgår de kommende beboere ofte bindende aftaler med hinanden og tit også samarbejde med rådgivere, som arkitekter eller ingeniører. Sammen bestemmer de byggeriets endelige form. (ibid.)

Når fællesskabet skal i gang med AT BYGGE begynder de at mene mere om en byggeförening. Byggefællesskaber giver beboerne større udtryksmæssig frihed til at bestemme facadematerialer, placering af vinduer, farvesætning osv., hvad bidrager til mere personlig og varieret arkitektur.

Når byggeriet er færdig og fællesskabet skal begynde AT BO sammen bliver de oftest omformet til en ejerforening eller andelsforening. (ibid.)

Byggefællesskaber kan som en organisationsform være en strategi for at løse en række problemstillinger, der opstår under byudviklingen som for lav brugerindflydelse, for generiske boligtyper, for ensartet arkitektur og for høje boligpriser.

VISION

Projektet er et forsøg på at udfordre den måde vi former vores lokalsamfund på ved at skabe alternative rammer for dannelse af fællesskaber og ved at flytte variationen ind i det rigide bymiljø i Københavns boligområder.

Visionen er at skabe et bygge- og bofællesskab i et gammelt industriområde under forandring, der udfordrer den eksisterende bygningsmasse og understøtter det mangfoldige miljø under overgang. Jeg ønsker at skabe rammer for et fællesskab af mennesker i forskellige alder, baggrund og beskæftigelse, der igennem samarbejde, interaktion og udveksling kommer tættere sammen og skaber værdi for hinanden og for lokalsamfundet. Jeg ser potentiale i bygge- og bofællesskabet som et mere organisk alternativ til de ensartede arkitektoniske strategier og generiske planløsninger, der dominerer byen i dag.

Refleksionerne foregår ud fra tre tankespor:

DET KONTEKSTUELLE

Hvordan kan alternative boligformer integreres ind i fremtidens bymiljø for at skabe rumlig og social diversitet?

DET TEKTONISKE

Hvordan kan tektoniske strategier og organisering skabe fleksibilitet og variation i fremtidens byboliger?

DET SOCIALE

Hvordan kan arkitektoniske rammer være med til at fremme trivsel af fællesskaber og social bæredygtighed?

SOCIAL BOLIGBYGGERI ELEMENTAL. ALEJANDRO ARAVENA. SANTIAGO. CHILE 2006
Tegnestuen opførte grundkonstruktionen, som beboere senere kunne udfylde på egen hånd.

BOFÆLLESSKABET SKRÅPLANET. JAN GUDMAN-HØYER. JONSTRUP 1973-1980

Projektets fokus er formgivning af byhuse, som delvis udføres af arkitekten og færdiggøres af beboere selv, inden for de af arkitekten givne rammer. Denne relation mellem arkitektens ansvar og beboernes initiativ og ønsker vil jeg gerne adressere ved at skabe flere arkitektoniske scenarier og løsninger, som beboerne kan vælge imellem.

Husene skal fungere som en fortætningsstrategi for området og skal bindes sammen af grønne fællesarealer og fællesfaciliteter med åbent værksted og samlingslokaler med fælleskøkken. Værkstedet skal være et middel til at skabe et fælles udfoldelsesrum, der faciliterer udveksling mellem bofællesskabets beboere og borgere fra området.

Projektet er udarbejdet med håb på, at byggefællesskaber kan blive en integreret byggesten i udvikling af vores byer og ikke kun et udkantsfænomen.

Mine studier er struktureret efter de tidligere nævnte tre fokusområder, som jeg redegør for i det metodiske afsnit.

METODE

DET KONTEKSTUELLE

Analyse af eksisterende forhold i det gamle Sydhavnen samt den helt nære kontekst igennem anvendelse af Alison og Peter Smithsons *As Found*-metode i form af kortlægning af stedets særlige potentialer for bl.a. transformation og genbrug, samt registrering i fotografi, studie af arkivmateriale og historiske billeder, så boligerne opstår i forlængelse af områdets unikke træk og materialitet.

DET TEKTONISKE

Studier af de arkitektoniske potentialer for fortætning, variation og sammenfletning, der ligger i medbyg som formgivningsstrategi og det frirum, der opstår mellem arkitektens intentioner og brugerens valg i udformningen af boliger. Jeg vil igennem tegninger, modeller og visualiseringer forsøge at udarbejde tektoniske rammer for de valg og kvalificere dem efter seks strategier for tilpasningsdygtig arkitektur udarbejdet af forskningsgruppen *Adaptable Futures* fra Loughborough Universitet i England:

adjustability, versatility, refitability, convertibility, scalability, movability

DET SOCIALE

Undersøgelse af hvordan udformning af de fysiske rammer underbygger trivsel af fællesskaber. Dette vil ske igennem analyse af de rumlige overgange mellem det private, det fælles, det semiprivate og det semifælles understøttet af pragmatisk brug af Robert Putnams begreber *bonding* og *bridging* social kapital.

JYSTRUP SAVVÆRK. VANDKUNSTEN. JYSTRUP 1982-1984

FUNKTIONER OG RUM

POTENTIELLE BOLIGTYPER

familiebolig	kollektivbolig
seniorbolig	handicapbolig
single- / parbolig	studiebolig

SAMLINGSSTED

værksted
fælleskøkken
toilet
vaskeri

ANDET

parkering
cykelfaciliteter
affaldsfaciliteter
semioffentlig
have

Projektet dækker over formgivning af fleksible boliger til forskellige borgertyper og husstande med forskelligartede behov samt semioffentlige fællesfaciliteter. For at illustrere fleksibilitetsprincippet udarbejdes der flere plan- og facadekoncepter.

Programmeringen er åben og præciseres yderligere i følgende proces.

Samlet grundareal på site: 5400 m²

AFLEVERINGSFORM

BY

Situationsplan

Site model

Volumenstudier

Diagrammer

Skitser eller
fotografier

HUS

Planer

Snit

Facadeopstalter

Model

RUM

Planer

Detaljer

Rumlige
illustrationer

KOLONIHAVEHUS. BJØRN NØRGAARD. BLYANT PÅ PAPIR. 1978

Afleveringsformen er vejledende og kan i følgende proces blive justeret.

NOTER

BILLEDE HENTET FRA: http://www.enghave-kanal.dk/historie/tippen.html [15-02-2023]	4
Egne fotografier	6
KORT HENTET FRA: ERIKSEN, John M. 1998. <i>Arealanvendelse. Historisk kortlægning af arealanvendelsen i København</i> . Københavns Kommune Miljøkontrollen	8
Egne fotografier	12
	14
BILLEDE HENTET FRA: skraafoto.kortforsyningen.dk/ [13-02-2023]	16
BILLEDE HENTET FRA: https://vandkunsten.com/projects/tinggaarden [13-02-2023]	18
BILLEDE HENTET FRA: https://www.tyndpladegruppen.dk/deltagere-2022/faellesbyg-koege-kyst [19-02-2023]	20
BILLEDE HENTET FRA: https://www.gelderlander.nl/utrecht/ buurtvereniging-lanxmeer-in-culemborg-wint-prijs-voor-realiseren-van-beste-na-tuurkwaliteit~a8c57b08/ [17-02-2023]	22
Egne fotografier	24
	26
BILLEDE HENTET FRA: https://cristobalpalma.com/quinta_monroy [06-11-2022]	28
BILLEDE HENTET FRA: http://skraaplanet.com [12-02-2023]	30
BILLEDE HENTET FRA: https://vandkunsten.com/projects/bofaellesskab-jystrup [11-02-2023]	34
BILLEDE HENTET FRA: https://open.smk.dk/artwork/image/KKS1979-170 [17-02-2023]	36

LITTERATUR

ANDERSEN, M. Asgaard. 2021. <i>Bofællesskaber - 1970 til i dag</i> . Strandberg Publishing.
ANDERSEN, M. L.; Møller, J. 2021. <i>Bedre byskik. Demokratisering - fællesskab - bæredygtighed</i> . Bogværket
BESSARD, Ch.; Simpson, D.; Tenorio Ramos, C. 2017. <i>The Right to Dwell</i> . The Royal Danish Academy of Fine Arts
JØRGENSEN, P. Schultz. 2021. <i>Opgøret om København</i> . Bogværket
PALLASMAA, J. 2014. <i>Arkitekturen og sanserne</i> . Arkitektens Forlag
PUTNAM, R. D. 2001. <i>Bowling alone : the collapse and revival of American community</i> . Simon & Schuster
SCHMIDT III, R., Austin, S. 2016. <i>Adaptable Architecture. Theory and Practice</i> . London: Routledge, Taylor & Francis Group. New York
SMITHSON, A. 1990. <i>The 'As Found' and the 'Found'</i> . I: D. Robbins (Red.), <i>The Independent Group: Postwar Britain and the Aesthetics of Plenty</i> (s. 201-203). The MIT Press.

PUBLIKATIONER

KØBENHAVNS KOMMUNE. 2015. *Sydhavnen. Kvarterplan for områdefornyelse*. Teknik- og Miljøforvaltningen. LINK: <https://www.kk.dk/sites/default/files/agenda/edd0275f-b243-4dda-8540-01e432a88885/009afff5-1b4d-4ed4-9a55-9d587402c749-bilag-2.pdf>

KØBENHAVNS KOMMUNE. 2019. *Kommuneplan 2019*. Københavns Kommune. LINK: <https://www.kk.dk/politik/politikker-og-indsatser/bolig-byggeri-og-byliv/koebenhavns-kommuneplan>

REALDANIA. 2019. *Byggefællesskaber. Beboerdrevet boligbyggeri i byudvikling*. Available at: Realdania | By & Byg (2019) *Byggefællesskaber - Beboerdrevne boligbyggeri i byudvikling*. Available at: <https://realdania.dk/publikationer/realdania-by-og-byg/byggefaellesskaber> [30-01-2023]

REGERINGEN. 2021. *Tættere på II: Byer med plads til alle*. Indenrigs- og Boligministeriet. LINK: <https://www.regeringen.dk/aktuelt/publikationer-og-aftaletakster/tættere-paa-ii-byer-med-plads-til-alle/>

REGION HOVEDSTADEN. 2021. *Befolkningsprognose*. Region Hovedstaden. LINK: <https://www.regionh.dk/om-region-hovedstaden/fakta/befolkning/Sider/Befolkning.aspx> [17-02-2023]

ROSKILDE KOMMUNE. 2021. *Nye veje til urbant selvbyg*. Realdania LINK: <https://realdania.dk/publikationer/faglige-publikationer/nye-veje-til-urbant-selvbyg> [24-01-2023]

SOLLIE, S. Erøy. 2021. *Notat om barrierer for bygge- og bofællesskaber*. Arkitektforeningen LINK: https://arkitektforeningen.dk/wp-content/uploads/2021/10/Notat-om-Barrierer-for-Bygge_-og-Bof%C3%A6llesskaber-2.pdf [27-01-2023]

SPACE10XURGENTAGENCY. 2018. *IMAGINE issue 2. Exploring the brave world of shared living*. LINK: <https://s10.io/imagine-report> [25-01-2023]

